

skrift. Det agrarhistoriske indtager den største Plads, og i den Henseende er C. Pedersens Redegørelse et helt værdifuldt Bidrag til vor desværre jo saa sparsomme Godshistorie: *Udskiftningen* paa Corselitze og Carlsfeldt Godser, *Hoveriet*, *Fæsteaflosningen* m. m. skildres udførligt og med Blik for det væsentlige. Ogsaa om det første, mislykkede Forsøg, 1799, paa at indrette en Landbrugsskole paa Næsgaard med den senere berømte Professor Olufsen som Leder berettes der. Som rimeligt er indledes Afhandlingen med en Skildring af Fideikommissets Stifter Joh. Fr. Classen.

H. P.

Det vil være mere end en pæn Talemaade, naar man siger, at med Sekretær Hertels Bog om **Andelsbevægelsen i Danmark** er der afhjulpet et virkeligt Savn i vor økonomisk-historiske Literatur. Hertels Bog har virkelig i lang Tid været savnet — ikke mindst af os selv herhjemme. Den moderne Andelsbevægelse er jo en saa vigtig Faktor i vort Landbrugs nyere og nyeste Historie, at en grundig og alsidig Skildring af den allerede af den Grund maa være af betydelig Interesse. Dertil kommer: enhver, der har nogen Erfaring for, hvor tit der fra Udlandinges Side rettes Spørgsmaal vedrørende danske Landbrugsforhold og specielt vedrørende den moderne Kooperation indenfor vort Landbrug, vil føle det som en Lettelse, at der nu med god Samvittighed i den Henseende kan henvises til Hertels Fremstilling. Og ikke blot for Øjeblikket eller for nærværende Tid vil denne Bog have Interesse: Forfatteren kan sikkert se tilbage paa det Arbejde, der ligger bagved, med den Bevidsthed, at han gennem det har frembragt en Bog, der vil blive et søgt Kildeskrift for dem, der en Gang vil komme til at beskæftige sig med det, der for os har været Nutid, men som for dem vil staa som et ejendommeligt og betydningsfuldt Stykke Fortid i vort Landbrugs Udvikling.

Der er saa meget mere Anledning til at nævne Hertels Bog i dette Tidsskrifts Oversigter, som der helt igennem er lagt Vægt paa Skildringen af Bevægelsens historiske Forløb og Udvikling. Som Indledning er der endog givet en Skildring af „Andelsbevægelsen inden for det gamle Landbrug“, d. v. s. det gamle Landsbysamfund, som det fandtes forud for den Opløsningsproces, der fra en Side set var et fremtrædende Træk ved de store Landboreformers Periode. Skildringen er i sig selv fortræffelig; men det forekommer mig ikke at være ubegrundet, hvis Læsere skulde nære nogen Tvivl med Hensyn til Berettigelsen af paa denne Maade at stille det gamle Landsbysamfund sammen med

vore moderne Andels-Organisationer. Det er ikke nogen udtømmende eller rigtig rammende Karakteristik, naar Hertel skriver: „enhver Bondekommune var i Grunden et sluttet Andels-selskab.“ Landsbyen var et Samfund; Andelsselskabet er en frivillig rent økonomisk Sammenslutning skabt og holdt oppe af en Konjunktur, Landsbysamfundet et dybere og mere omfattende Sambaand mellem Mennesker.

Der skal ikke gøres noget Forsøg paa at give et Referat af Bogens Indhold i det enkelte. Kun dette maa siges: alle Sider af Andelsbevægelsen er taget med, de vigtigere som de mindre væsentlige, og overalt er der ved Omtalen af de enkelte Organisationer gjort Rede saavel for det historiske som for de ledende Formaal og Principer, der ligger til Grund for de forskellige kooperative Sammenslutninger. Skulde der være nogen Bemærkning at gøre her, bliver det ikke med Hensyn til Bogens Stof eller Indhold, men med Hensyn til dettes Ordning. Det virker lidt ensformigt og trættende, at Fremstillingen falder i 37 sideordnede Afsnit foruden Indledning og Slutning: Brugsforeningerne, Andelsmælkerierne, Mejeriforeningerne o. s. v. Det vilde maaske have været en Vinding for Oversigten, om disse mange enkelte sideordnede Afsnit var blevet samlede under færre naturligt sammenhørende større „Kapitler“ eller lignende f. Ex. for at nævne en Mulighed: under Producent-Andelsselskaber, Konsument-Andelsselskaber og Kredit- og Forsikrings-Andelsselskaber — en Inddeling, Forf. selv fremhæver i et Slutningsafsnit, der kaldes „spredte Bemærkninger om Andelsbevægelsen hjemme og ude“. Det systematiske Overblik over Andelsbevægelsen med dens mangesidige og forgrenede Organisation vilde i saa Fald være bleven lettet betydeligt for Læserne. Velgørende afvekslende virker de mange Billeder i Bogen: af ledende Mænd, af typiske Dyr og af Andelsorganisationernes Bygninger.

Initiativet til Bogen er, i Følge Forordet, udgaaet fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab; paa dettes Foranledning tog Andelsudvalget Opgaven op, hvis praktiske Udførelse saa blev overdraget til Sekretær Hertel. Alle Parter maa sikkert siges at have Grund til at være tilfreds med Resultatet. — Dette gælder endnu een Part: den Læser, der i Embeds Medfør eller af Interesse eller begge Dele søger Belæring med Hensyn til Bogens omfattende Æmne.

Det er et Vidnesbyrd om, med hvilken Interesse det danske Landbrugs kooperative Organisationer følges i Udlandet, at en engelsk Bearbejdelse af Bogen ved vor fortræffelige Landsmand Statskonsulent Harald Faber, allerede har foreligget i no-

gen Tid: **Co-operation in Danish agriculture** by Harald Faber. En paatænkt tysk Oversættelse af Bogen blev midlertidig udsat paa Grund af Krigsforholdene.

Henr. Pedersen.

Forsvarsvæsen.

Festskrifter er i Reglen Øjeblikkets Børn, Græs, der afhugges og kastes paa Ilden, og som i hvert Fald ikke kan gøre Krav paa Interesse ud over den snævrere Kreds af Fagmænd, de henvender sig til. Naar det Skrift, som Underofficersforeningen udgav ved sit Jubilæum d. 30. Oktober 1916 (J. Krøier og J. Hintze: **Den danske Underofficer. Et Bidrag til Hærens Historie**) danner en Undtagelse herfra, skyldes det ikke blot den usædvanligt brede Ramme, som Forfatterne har lagt for deres Fremstilling, idet den over 400 Sider store Bog i Virkeligheden giver en Fremstilling af store Dele af vor Hærs Historie, men ogsaa — og ganske særligt — det værdifulde nye Stof, som de har fremdraget for de sidste halvhundrede Aars Vedkommende. Derfor vil Historikeren ikke tage sig det saa nær, at han møder en Række Misforstaaelser i de første Afsnit af Bogen f. Eks.: „Allerede i Oldtiden hører vi om, at Kongen omgav sig med en Hustrop eller Hird, og at denne Kreds af Mænd deltes i Thegner (Tjenestemænd), der maa formodes at have været befalende under Kongen, og Bersærker, der var udelukkende adlydende“; at det hedder: „hver Skibsbesætning i Tinglid havde sin Fører, Styresmanden, der befalede over en halv Snes Huskarle“ o. s. v. Medens disse Fejltagelser alle findes paa Bogens første Side, forbedres Teksten hurtigt, naar man kommer længere ind i den. Jo nærmere man kommer til 19. Aarh., des mere selvstændigt bliver Indholdet, og navnlig for Tiden siden 1863, hvor Vaupells Bog slipper, maa Bogen betegnes som et virkeligt Kildeskrift, krydret med mange morsomme Episoder, saaledes om Opførelsen af Lystspillet „Alt for Damerne“ paa Folketeatret 1888. Smukt udførte farvelagte Tegninger af Uniformstyper pryder den statelige Bog, hvortil slutter sig et Tillæg med selve Underofficersforeningens Historie.

K. F.

Kirkehistorie.

Naar undtages Københavns Universitets Festskrift for 1917, der ovfr. S. 125—133 er gjort til Genstand for nærmere Omtale, og F. I. Wests Udgave af **De danske Biskoppers Gensvar til de lutherske Artikler af 1530**, satte 400aarsjubilæet for Reformationens Begyndelse sig ikke større Spor i vor historiske Litteratur. I Norge derimod fejredes det ved Udsendelsen af flere Festskrifter, af hvilke